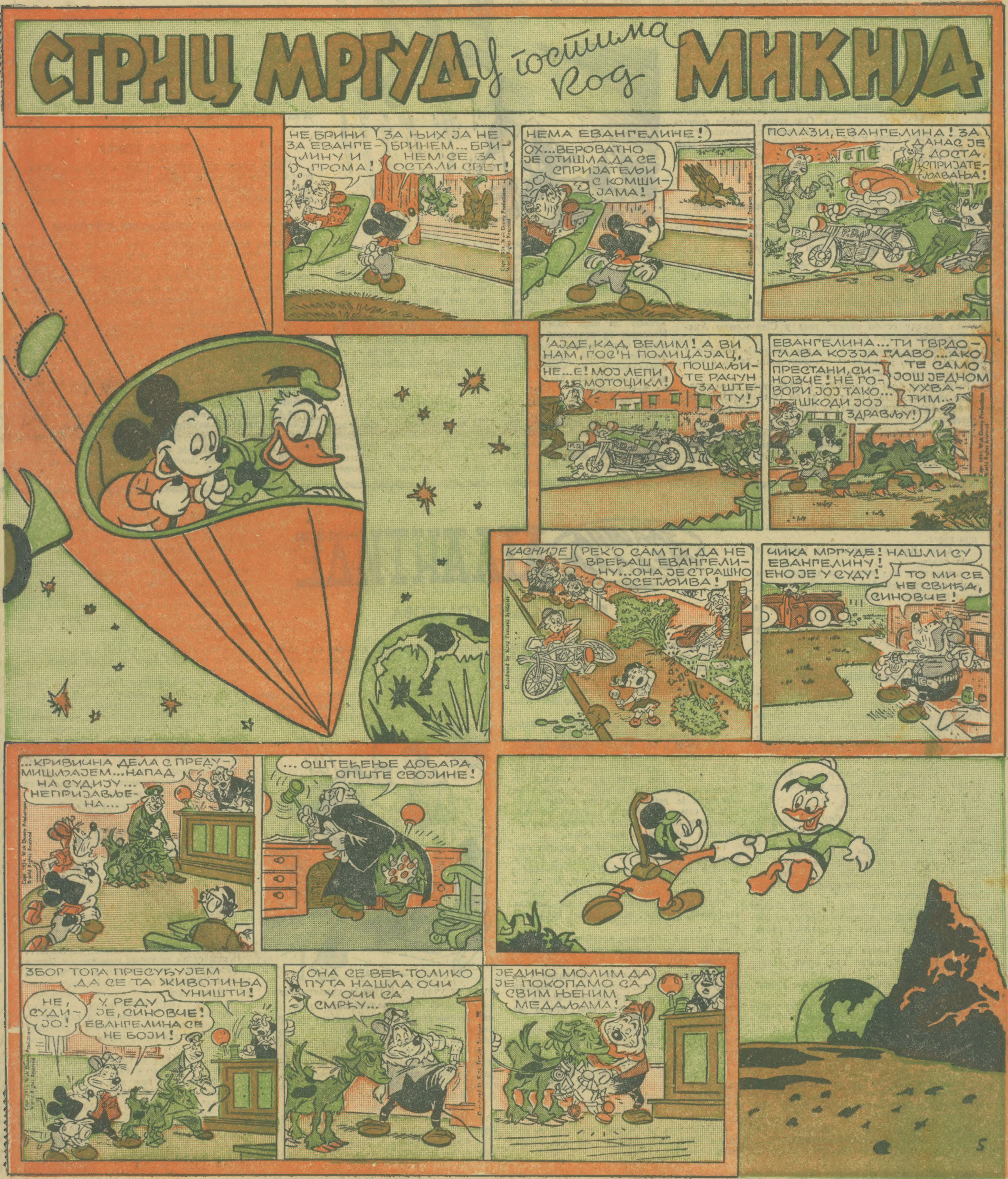
ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

15 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIX — Број 298 — Субота, 14 септембар 1957

Нове жртве АЈГЕРА

Северне стене свих кршевитих планина, а нарочито Алпа, обично су стрмије, неприступачније и хладније од јужних. Оне готово уопште не учествују у великом дневном путовању Земље око Сунца. Само неколико тренутака у току дана топли сунчани зраци помилују њихове оштре, залеђене литице. Па ипак, сви алпинисти света највише воле баш њих. Објашњење је једноставно: услед малих промена температуре, у њима има најмање усова и лавина, најмање обурвавања камења, земље и трошних стена. Стране су им, додуше, глатке и окомите, али зато увек пружају чврсто тло под ногама, што је за прекаљеног и добро опремљеног планинара највеће задовољство.

Стопама оних којих више нема

Највиша северна стена у Европи налази се у бернском Оберланду. Зову је Ајгеров Зид и она води на врх Ајгер, висок 3.974 метра. Сама дужина стене, која је такорећи вертикална, износи 1.600 метара. Зато успон на Ајгер његовом северном стеном многи сматрају за највећи планинарски подвиг. И иду тамо, мада им је познато да је преко двадесет планинара изгубило живот покушавајући да тај подвиг изведе. Први који су успели да се попну на Ајгер тим путем били су Немци Хекмајер и Ворг и Аустријанци Харер и Каспарек, 1938 године. Као и сви после њих, они су провели две ноћи у стени, висећи на њеним глатким литицама, на температури од близу 10 степени испод нуле.

Ова година била је нарочито неповољна за планинаре који стреме највишим европским врховима. Није било седмице а да се страховити олујни ковитлаци, праћени леденом кишом и снегом, не сруче на стрме алпске падине. Кога таква ноћ затекне у леденом загрљају Алпа, може се слободно рећи да су му часови избројани. Може тај имати најбољу врећу за спавање, заштитни шатор и топло одело, па ипак тешко може избећи смрзавање. Они које хладноћа поштеди, изложени су опасности сурвавања камења и лавина. Најзад, често сами погреше, не нађу излаз из леденог каменог хаоса, оклизну се и стропоштају у понор.

На ужету изнад амбиса

И ове године четири алпиниста — два Италијана и два Немца — покушала су да освоје врх Ајгера пењући се његовом северном стеном. Прва два дана све је било у реду. Планинари су постепено савлађивали највеће тешкоће и ближили се врху. Налазили су се већ на 300 метара од циља. Тада је један од њих, први у навези (навеза је група од два или три планинара везана заједничким ужетом), направио грешку. У хаосу леда и камења није нашао прави пут и сва четворица су залутала. Кроз лавиринт огромне плећате стене постоји само један пролаз, широк свега два до три метра, који води ка врху.

Њиме су прошле све навезе које су славиле победу. Њега ова четворица нису нашла. Тако су изгубили драгоцени кључ за излазак из тамнице Ајгера. Сви њихови даљи напори били су узалудни. У покушају да нађе излаз, један Италијан се повредио, док је други остао висећи неколико десетина метара испод њега, изнад амбиса, на ужету. Узалуд је покушавао да се дочепа неког ослонца. Дању би пузао уз стену, а ноћу је поново падао. Извиђачким авионима који су непрестано патролирали махао је руком. Па ипак, мада је био удаљен свега 300 метара од врха и мада је разговарао са спасиоцима који су му били пошли упомоћ, ништа није могло да се учини да се спасе из немогућног положаја у коме се нашао. Умро је висећи о ужету. Његов друг, на стени изнад њега, чекао је помоћ.

Двојица Немаца била су на другој навези и пошла су својим путем, у нади да ће се сами ишчупати из гвозденог загрљаја Ајгера. Ни они неће бити боље среће.

Незасити Ајгер

На вест о несрећи, шездесет најбољих алпиниста из Француске, Швајцарске, Аустрије, Немачке, Италије и Енглеске који су се нашли у близини похрлили су да спасавају настрадале другове. Била је то највећа акција спасавања у историји алпинизма, најдивнији пример солидарности људи разних народа.

Акција је била изванредно тешка и сваког тренутка је претила да се претвори у катастрофу за неког од спасилаца. Пошто су се с јужне, лакше стране испели на врх Ајгера, они су, један по један, силазили низ залеђену планинску литицу и по изнемоглом гласу тражили место где се налазио други Италијан, Корти. Али, нико није могао да стигне до њега. Најзад је Немцу Хелепарту пошло за руком да дође до избочине у стени где је лежао Италијан. Пострадалог је дигао на леђа и кренуо — ка врху. Била је то борба на живот и смрт. Пуна три сата вукли су их танким каблом, који је сваки час могао да се прекине. Кад су најзад стигли на врх, одушевљењу није било краја. Али, претстојала им је нова, тешка борба. Требало је силазити. Пострадали је смештен у нарочите саоне, које су каблом спуштане ка месту Гринделвалду, 3.000 метара ниже. Спуштање је трајало 24 сата и захтевало је још једно ноћење на стени.

За то време чињени су безуспешни покушаји да се пронађу залутали Немци. Француски планинар Тере у два маха спустио се 300 метара низ стену, али кабл није био довољно дуг да му омогући даље трагање. Затим је наишла олуја, која је онемогућила сваки даљи рад на спасавању. Ајгер је убрао нове жртве.

СИТНО, АЛИ ЗАНИМЉИВО

○ Највећи произвођач торијума на свету и уранијума у целој Западној Европи је Француска.

○ Око хиљаду особа сваког дана у Сједињеним Америчким Државама напуни 65 година.

○ Необичан железнички сигнал постављен је недавно у Денверу, у САД. Он је напуњен радиоактивним гасом и светлеће без престанка дванаест година.

○ Регистарски број аутомобила у САД отсад ће се стављати и на кровове кола. Ово зато да би га саобраћајна полиција могла запазити и из ваздуха, кад своју службу обавља хеликоптерима.

○ Највећа дизалица на свету саграђена је на америчком носачу авиона „Кити Хаук". Ова дизалица може за 15 секунди да подигне на палубу носача авиона највећи млазни бомбардер.

Електроника у пиланама

У једној великој шведској пилани инсталирана је електронска машина која се сама брине о класирању стабала и о њиховом упућивању у један од седамнаест сектора, према њиховој димензији. Рад машине надгледа само један човек, који седи за командним столом. Иначе, фотоелектричне ћелије контролишу кретање стабала у свим фазама операције, тако да је посао на њиховој даљој обради много олакшан. Досад је на овоме радила екипа од пет-шест људи.

ЧЕТИРИ У ЈЕДНОЈ

После дужег проучавања и лабораторијских опита, једна група канадских лекара успела је да добије вакцину са четвороструким дејством. Она се може дати у циљу заштите од: дечје парализе, дифтерије, тетануса и великог кашља.

МИШЕВИ УГРОЖАВАЈУ АЕРОДРОМ

Читава војска пољских мишева напала је аеродром код Лиона, у Француској. Бушећи неуморно безбројне подземне ходнике, мали глодари све више се приближавају зони Лион—Брон, где се налази најважнији аеродром у Јужној Француској. Опасност је велика, јер би подземне шупљине могле изненада да доведу до стропоштавања писта за атерирање и узлетање и свих станичних зграда.

Мишеви су дословно преплавили око 6.000 хектара земљишта у општинама Женас, Шасије и Пузињан. Мамци затровани стрихнином и талијумовим солима нису могли да зауставе њихово надирање, па су стручњаци из Пастеровог завода одабрали један вирус који напада ове штеточине и разаслали потребне количине месним властима најугроженијих подручја. Но, већ се предвиђа да ни вируси неће бити довољни да сузбију мишеве, па се, као на последње средство, помишља да се у помоћ позове војска, која би бацачима пламена уништавала глодаре у њиховим подземним јазбинама.

Овај миш (mus selvaticus intermedius) био је познат још старим Римљанима. Дуг је, с репом, око 20 сантиметара, а тежак 15 до 20 грама. Задње ноге су му дуже од предњих. Креће се у скоковима.

ЗЛАТНА МЕДАЉА АТЛАНТИДЕ

РОМАН ОД Г. ГОЛУБОВА

(11)

Из кабине радисте зачу се Рисер-Хансенов глас:

— Стоп, Кнуте! Довољно је. Спуштајте оба сидра...

Зачудих се кад видех да за кормилом стоји сам капетан. Али, тада предаде кормило крманошу и издаде наредбу:

— Спустите сидра! Спуштај, спуштај, не оклевај!

У том тренутку сви научници полетеше према кабини радисте и сударише се у њеним вратима.

Песак драгоценији од злата

За малим столом у радистовој кабини седео је Рисер-Хансен и, скупљених обрва, посматрао дугу плавичасту траку ехограма чији је други крај придржавао радист. Неравна тамна линија на траци означавала је профил морског дна испод нас. „Старац" подиже главу и позва Паулсена.

— По мом мишљењу, ово је типична подводна долина, професоре, — радосно рече Терне проучавајући траку.

— Да, — климну „старац" главом. — Имали смо среће. Могло се догодити да пређемо преко ње и да је не приметимо. Али, наш Ерик није дремао.

Радист се осмехну на ту похвалу.

— Широка је око три стотине метара, — продужи Рисер-Хансен. Ми се сад, приближно, налазимо над њеним средиштем. Почните са истраживањима.

— Разумем, — одговори Паулсен, а сви остали, не чекајући поновно наређење, разлетеше се по палуби заузимајући своја места.

Зграбивши за рукав Тернеа, који се у једном тренутку нашао крај мене, запитах га:

— Објасни ми шта значи све ово. У две речи.

— Ти би, уопште, хтео да сву науку упознаш у две речи, — насмеја се он. — Е па лепо! Последњих година на разним местима откривене су на дну Атлантика долине и кањони слични речним. Имали смо срећу да нађемо једну од тих долина. Јасно? Како су оне постале? Још нико не зна...

Ствар је постајала занимљива. С поштовањем сам приступио Петерсеновом топу: он ће нам ускоро донети пробу тла из корита те тајанствене долине.

Оштра команда и топ је с лаким пљеском клизнуо у плаву воду... Нисмо скидали поглед са оног места где је нестао у таласима. Он је сад, свакако, већ стигао до дна и забија се у тло. Шта ће нам отуд донети?

Поново је пала команда и ми почесмо да окрећемо чекрк. Мокро челично уже споро се намотавало на бубањ. Леђа су нам већ била влажна од зноја, а оно још пузи, пузи и, изгледа, нема му краја.

Најзад се појавио горњи крај цилиндра.

— Пажљиво! — довикну „старац".

Али, ми га и без његове опомене прихватисмо нежније но мајка дете и положисмо га на палубу. Паулсен стаде опрезно да извлачи пробу тла. Руке су му дрхтале. Из цилиндра, као паста за зубе из своје тубе, излазила је дебела кобасица сивог муља. Досад сам тако нешто сматрао обичним лепљивим блатом, а сад ми се његова пепељаста боја чинила прекрасном.

Теригени муљ један и осам десетих сантиметара, — диктирао је Терне, а Рисер-Хансен марљиво записивао. — Глинасти стуб висок једанаест сантиметара, затим сива глина са светлим и тамним додацима у виду пруга — седам и седам десетих сантиметара. Даље, мрка глина с наслагама песка...

— Песка!? — понови зачуђено професор.

— Да, песка. Висина стуба — дванаест сантиметара.

Рисер-Хансен и Паулсен разговарали су нагнути над картом. Остали су се тискали око њих. Очигледно, догодило се нешто изванредно, а ја ништа, баш ништа не схватам.

— Типични теригени песак, — продужавао је Паулсен на свом неразумљивом научном језику.

— Да. Ово су очигледно зрнца гнајса.

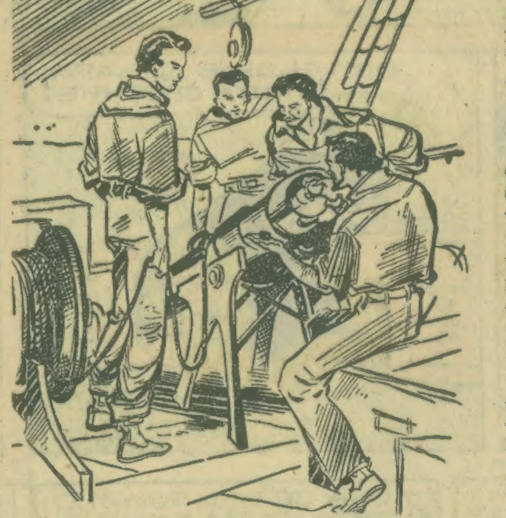
— И величина им је знатна: нису мања од пола милиметра, а нека чак имају и читава три милиметра.

Нисам могао више да издржим. Стао сам да вичем:

— Објасните ми, најзад, шта смо то открили. Како да пишем о томе кад ништа не разумем?

Рисер-Хансен управи на мене свој мирни, строги, отсутни поглед. Затим се његове очи почеше кравити, постадоше топлије и он се громко насмеја.

— Како само жалосно моли! — рече он кроз смех. — Младићу то треба превести на свакодневни језик, а? Па, могли бисмо

то да му учинимо, јер он је, коначно, главни виновник наше неочекиване среће. Да нас његови пријатељи-пирати нису тако безобразно отерали са оног места, ми вероватно не бисмо ни дошли у овај рејон. Да с друге стране радист није био толико огорчен нашом срамотом и да је чврсто спавао, ми бисмо приметили ту долину на ехограму тек пошто бисмо се вратили у Берген. Дакле, шта вас интересује?

— Пре свега, шта значи „теригени"? — запитах га, извлачећи из џепа увек спремну бележницу и оловку.

— Теригени песак је такав песак који је постао на суву, — стаде да ми објашњава Рисер-Хансен. — У слојевима на морском дну песак заузима значајан део. Али, те врсте песка обично се састоје из делића љуштура и кречњачких остатака животиња и воденог биља. А песак о коме је реч образовао се при распадању гранитних стена, гнајса и кристалних шкриљаца. Тако груб песак могао је да настане само у кориту реке или на површини земље.

— Поред тога, он је тако крупан да га струје нису могле донети овамо чак с неке обале, — додаде Паулсен.

— Ето видите! — пљеснух ја рукама. — Значи, ово дно било је некад копно. Атлантида!

— Копно да, али не Атлантида, — стрпљиво ме исправи „старац" као да пред собом има неспремног студента на испиту. — Већ сам вам говорио, Свенсене, да је копно овде постојало много пре појаве човека на земљи. У сваком случају, током читавог периода који се у геологији назива квартар овај океан је имао приближно исте обале као данас.

— А откуд ви то знате? — прекидох га неучтиво. — Терме каже...

— О, ви сте чак и Термеа читали? — насмеја се Рисер-Хансен. — Значи, савет није био узалудан. Но, ствар је у томе, пријатељу мој, што је од Термеовог времена наука коракнула напред. Ми сад имамо тачан метод за одређивање старости геолошких налаза. Радиоактивну анализу! Чули сте о томе, надам се? Сад ћемо ове пробе тла предати уваженом радиологу Ивару Кнутсену и оставити да он реши наш спор. А дотле ћемо се позабавити подводном долином, која је за науку вреднија и занимљивија од златних двораца Атлантиде. За нас је овај песак драгоценији од злата...

Нисам се ни за корак одмицао од Ивара Кнутсена, све док га нисам довео до тога да се тај ћутљиви и као девојка срамежљиви дебељко није разгоропадио и закључао се од мене у своју лабораторију — малену собицу на крми. Ма колико да сам желео да што пре дознам ко је у праву, „старац" или ја, морао сам да се смирим и стрпљиво чекам.

За то време рад је текао својим током. Прешли смо на ново место, старајући се да заузмемо положај баш над средином подводне долине. Још у сумрак узета је нова проба тла. Песка је у њој било још више него у првој. Увече, после вечере, настала је распра. Паулсен је доказивао да је подводна долина несумњиво речног порекла.

(Наставиће се)

Највећа „армија" живих бића

Чувени британски ентомолог Малколм Бер објавио је недавно једно од највећих до данас написаних дела о инсектима — „Армија инсеката". Ту се каже да наука познаје око 600.000 врста инсеката, али да њихов стваран број износи вероватно око милион. То је више него што укупно има биљних врста, а око четири пута више од броја свих познатих врста животиња на свету.

Најотпорнији и најиздржљивији од свих инсеката свакако је сићушни тврдокрилац Ниптус Хололеукус. Нађено је 1.547 инсеката ове врсте који су били сасвим здрави мада су пуних дванаест година провели у запушеној бочици казеина. Ова сићушна створења изгледају практично неуништива. Она са задовољством брсте лишће и најотровнијих биљака и у стању

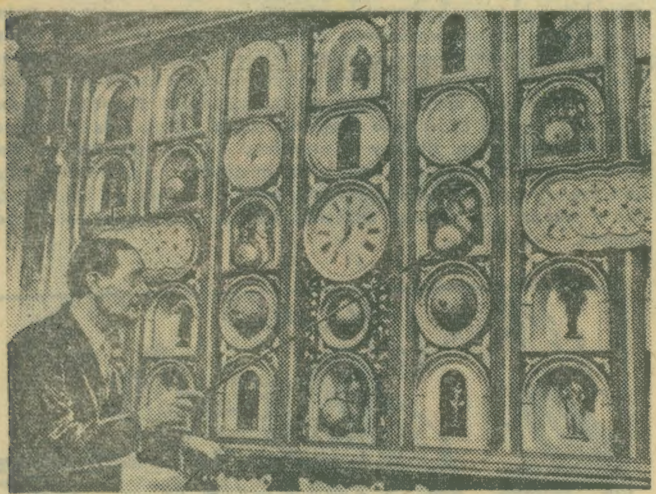
су да проведу читаве дане у боцама са цијановим отровом. Изванредно је отпорна и мушица Псилопа, из породице Ефидрида, која је у стању да живи неограничено дуго у сировој нафти.

Код неких инсеката не постоје мужјаци, а други снесу сваке године по милион јаја. Многи инсекти производе хладну светлост. Вилински коњиц са јужноамеричких пампа може да лети брзином од 100 до 120 километара на час.

Од свих инсеката највеће штеточине су скакавци, који лете у огромним јатима. Једно јато скакаваца које је прошло североисточном Африком било је широко 8, а дугачко 45 километара, док су 1928 године у Кенији скакавци летели у јатима дугим 95 и широким 5 километара.

Чудан часовник

У једној малој радњи у Хајделбергу изложен је старински немачки часовник с „мозгом". Да би довршио ово заиста мајсторско дело, његовом конструктору Михаелу Валцу било је потребно 39 година напорног рада. Часовник је сада својина његових синова, којима је он поверио тајну чудног механизма. Многобројни домаћи и страни туристи долазе да виде ово ремек-дело часовничарске вештине, које има много

уграђених механизама, међу којима и ноћног чувара који дува у рог, певца који у зору кукуриче, итд. Сем тога, часовник показује све важније празнике, годишња доба, знаке Зодијака и слично. Висок је око четири метра.

ДОВОЉНО ЗА 160 ДОМОВА

Снажни електрични уређаји и контролни систем у једном млазном путничком авиону тешки су свега 181 килограм. Они ипак производе довољно енергије да би њоме могли да снабдевају 160 домова.

СУНЧАНИ УПАЉАЧ

У Америци је израђен сунчани упаљач за цигарете. Уствари, то је јако углачани алуминијумски рефлектор дуг једанаест сантиметара, који концентрише сунчане зраке на врх цигарете и пали је. Сам упаљач остаје потпуно хладан и може се одмах ставити у џеп. Тежак је свега 50 грама, а због свог пљоснатог облика веома је погодан за ношење.

ВЕЛС У ОПАСНОСТИ

Поодавно је запажено да радиоактивни отпаци имају тенденцију да се гомилају у оним областима у чијој се геолошкој структури запажа недостатак калцијума. Према једном извештају петорице америчких научника, једна од најугроженијих области на свету је Велс. Велшка земља показује, заиста, типичне карактеристике области без калцијума. Због тога би Велс претстављао најпримамљивију мету за радиоактивне отпатке који се сваке године расејавају по свету, као последица експеримената атомским и водоничним бомбама и употребе радиоактивних материја у различите сврхе.

ЗА ЈЕДАН САТ

У просторијама управе вашингтонског зоолошког врта мрави термити претстављали су праву напаст. Прошлог месеца употребљено је необично средство против њих. То је један мравојед, који је набављен у Јужној Америци. Мравоједу је био потребан свега један сат да уништи све термите који су се налазили у овој, 152 године старој, згради.

ПИТКА ВОДА ИЗ МОРА

У Кембрицу, у држави Масачусетс, довршена су постројења која су у стању да за један дан дестилишу из мора преко 100.000 литара воде. За изградњу ових постројења било је потребно преко пет година детаљних научних испитивања.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Налазишта угља у нашој земљи

По мишљењу неких стручњака, целокупна количина угља у утроби Земље износи (према подацима пре Другог светског рата) око 7,4 билиона тона.

Лежишта угља у нашој земљи цене се на 12 милијарди тона, а уз данашњу потрошњу те залихе могу трајати близу хиљаду година. Има више врста угља и много рудника, али ћемо овде поменути само наше најважније руднике.

Камени угаљ

Србија: Ртањ, Подвис, Добра Срећа, Влашко Поље, Вршка Чука, Јерма и Ибарски Рудници.

Хрватска: Раша.

Словенија: Орле и Тимав.

Босна и Херцеговина: Мајевица.

Мрки угаљ

Србија: Алексинац, Сењски рудник, Равна Река, Ресава, Врдник, Боговина, Соко, Стамница, Опленац, Орашац, Бељајка, Манасија и Буковац.

Хрватска: Сиверић, Иванпоље, Крапина-Радобој, Мурско Средиште, Зајезда, Будиншчина, Голубовец, Ратковица.

Словенија: Трбовље, Загорје, Храстник, Лашко, Сеново, Забуковица, Печовник, Либоје, Кочевје, Ст. Јанж и Књижарица.

Босна и Херцеговина: Какањ, Зеница, Бреза, Тито-Бановићи, Ливно, Мостар, Миљевина, Горуша, Мезграја, Бања Лука и Сухача.

Црна Гора: Пљевља и Беране.

Лигнит

Србија: Морава, Лубница, Кленовник, Стари Костолац, Нови Костолац, Звездан, Пркосава, Колубара, Црљени, Јунковац, Радљево и Косово.

Хрватска: Ладања, Коњшчина Горња, Коњшчина Доња, Маретић Стари, Маретић Нови, Сињ, Ивањец и Бреги.

Словенија: Велење, Глобоко и Илирска Бистрица.

Босна и Херцеговина: Крека, Букиње и Пурачић.

Македонија: Живојно.

СТАБЛО ДИВЉЕ ЈАБУКЕ
— Басна —

Једнога дана рој пчела насели се у шупљем делу стабла дивље јабуке и ту прикупи доста меда. Стабло се тим узохоли и поче с презиром да гледа све друго дрвеће.

— Бедно се понашаш и поносиш се слашћу коју си од другог примила, — рече ружин грм јабуци. — Да нису можда твоји дивљи плодови мање тпки због меда у твом стаблу? Ако си моћна, а ти сласт меда преточи у своје дивље плодове, па ће те тек онда људи благосиљати и имаћеш право да се поносиш.

НИ ПУНА ЧЕТВРТИНА...

Стручњаци кажу да се код парних машина искористи просечно свега 6 до 8 отсто произведене енергије. Међутим, код мотора на течно гориво, бензин например, тај користан учинак износи 20 до 25 отсто.

ЕЛЕКТРОНСКИ ХРОНОМЕТАР

У Америци је направљен изванредно прецизан електронски хронометар који за дванаест дана заостане или пође напред свега једну секунду. Овај хронометар нарочито је погодан за бродове, или при земљотресима и слично, јер љуљање и тресканье не утичу на његову тачност.

ТИГРОВИ ваздуха

СУРИ ОРАО

Кад се поведе разговор о џунглама Африке и Индије и о прашумама у сливу реке Амазона, увек се помисли на оне страшне и језиве борбе које се дању и ноћу воде између животиња. Као снопље падају слабије под ударцима јачих. Њих зачас раскидају канџе и зуби лавова, тигрова и јагуара, тела им ломе и прождиру џиновске змије. И у морима и океанима догађа се нешто слично. И тамо постоје звери, али другог облика, као

БРАДАН

што су морски пси и, још страшнији, китови орке.

Далеко од тог непоштедног рата у џунглама и океанима, воде се и на другим деловима копна борбе на живот и смрт између ситних живих бића, од којих су нека по крволочности страшнија од звери из прашуме. Међутим, мало се мисли на ваздушни „океан" и на његове „тигрове" — птице грабљивице.

— По начину исхране птице су, уопште, разбојници, — каже се у Бремовом делу. — Те особине дошле су до највећег израза код такозваних птица грабљивица. Повијен, снажан и оштар кљун и страшне канџе њихово су главно оружје. С лакоћом продиру у тело жртве. Снага грабљивица је иначе велика, а чуло вида необично развијено. Оне су страх и трепет за многе животиње на копну. И не само ситније, него и крупније: дивокозе, овце, телад, вукове, ловачке псе, зечеве, лисице итд. Има прича у којима се говори и о њиховим нападима на људе, а нарочито на децу. Брем наводи више примера.

Напад сурог орла

У селу је текао свакодневни живот. Ништа се нарочито није дешавало. Али, једног дана... Као и обично, једна свиња је рила по јарку. Наједном, из висине се стрмоглавио сури орао и снажне канџе зарио у њено дебело тело. Страховита цика свиње одјекнула је селом. Сељак који се ту десио притрчао је и спасао свињу. Но, ужасна глад која је морила орла натерала га је да нападне мачку на плоту. Сељак је хтео да одбрани и мачку, али се није усудио да голорук нападне на орла, па је улетео у кућу, дохватио пушку и кренуо према грабљивици. Смела птица није устукнула. Пустила је мачку и устремила се на сељака. И ко зна шта би било да цику свиње, дерњаву мачке и запомагање човека нису чули остали сељаци, који су дотрчали и савладали орла, па га везали.

Сури орао је становник високих планина и пространих шума Европе и доброг дела Азије. Има смеђе перје и ватрене очи из којих избија смелост. Висок је око један метар, а раширена крила достижу распон од два метра. Кад из висине опази плен, почне да се спушта у спиралама, а затим склопи крила и као муња пада на жртву, држећи испружене ноге с раширеним канџама. Једном ногом обухвата главу животиње, да га не може угристи, а другом тело, у које забада канџе као ножеве. Гнездо му је широко и до два метра, а дубоко 70 до 80 сантиметара.

Тактика орла брадана

Већи и снажнији од сурога орла је орао брадан.

— Кад брадан примети дивокозу, он јој се приближи отпозади, па је почне снажно ударати крилима и гурати. Престрављена дивокоза почне да се брани, али све јој је узалуд. Нема ни снаге, стаза је уска, а страшна провалија испод ње. У самртном страху дивокоза се реши да скочи, али погреши. Сурва се у провалију и полумртва падне на њено дно. Брадан се почне полако спуштати, те жртву дотуче крилима и кљуном, па је, још топлу, стане да комада и ждере.

Ево још једног примера:

— То је било једног летњег дана, око четири часа по подне, на друму у Алпима. Четрнаестогодишњи дечак Јован Бечен ишао је безбрижно. Наједном је осетио снажан удар с леђа, а преко главе као да му је неко набацио таман огртач. Није видео ништа. Пао је. Док су ударци пљуштали по њему, окренуо се и спазио брадана. Настала је борба. Брадан се повлачио, па поново нападао. Дечак је почео да виче. То је орла вероватно уплашило и он је одлетео, оставивши страшно израњављеног дечака.

Брадан достиже висину и од 115 сантиметара. Леђа су му смеђецрна. Остали део тела углавном је бео, или боје рђе. С доњег дела кљуна висе му

БЕЛОГЛАВИ СТРВИНАР

КОНДОР

длаке налик на браду, па му отуд и име. Углавном напада животиње које се налазе изнад провалија, јер их може лако сурвати. И деца понекад страдају од њега. Хвата живе животиње. али једе и лешине. Становник је планина Европе и Азије.

Диван је кад лети...

— Диван је и величанствен кад усмери свој лет у плаветне висине, а страшан кад седи и оштрим кљуном комада стрвину. Он је краљ међу птицама Јужне Америке...

Тако каже један путописац за андског кондора. Кондор живи у високим планинама Јужне Америке. Перје му је углавном љубичастоцрно, сем крилних пера и длакаве крагне око врата, који су бели. Иначе, глава и врат су голи. Глава је тамно сива, а врат црвен. Мужјак има на челу меснату кресту. Лети на висинама и до 5.000 метара. Распон крила је већи него и у једног другог орла. Неки наводе да су чули за кондоре с распоном крила од шест метара. За време својих путовања, Дарвин је убио једног кондора чији је распон крила био 2,5 метра, а дужина од врха кљуна до врха репа износила је 1,25 метар. Кондор прелеће огромна пространства и у висинама описује дивне кругове. Почетком лета повлачи се у неприступачне пределе Анда, где у миру одгаја младе.

Сељаци су причали Дарвину да кондор не прави гнездо, већ да у новембру и децембру снесе два велика бела јајета на голој стени. Стари кондори обично живе у паровима. Дарвин је чуо од Чилеанаца да ако се кондори спусте и изненада дигну, онда је то знак да су опазили пуму, како прождире жртву, па је она скочила и отерала их. Они једу стрвину, али нападају и јариће и јагањце, па и друге животиње. Због тога становници ових крајева уче овчарске псе да, чим виде кондора, подигну главе и бесно залају. У Чилеу кондоре лове на два начина. На равној земљи направе ограду од коља и унутра оставе стрвину. На огради има и отвор. Кондор, кад види стрвину, слети, уђе у ограду и наједе се. Али, у томе дојури коњаник и затвори врата, па кондор не може да побегне, јер нема довољно простора за узлетање. Други начин је исто толико успешан. Обележе се дрвета где кондори обично почивају, и то пет до шест заједно. Иначе, они чврсто спавају, па се ловци успну на дрво и закаче кондоре замкама.

Поред сурог орла и брадана, код нас живе и ове врсте орлова: орао крсташ, степски орао, орао патуљак, планински орао, орао змијар, орао кликташ, белорепан и орао рибар, затим орлови стрвинари, који су наше највеће и најјаче птице. Белоглави стрвинар живи у пределима око Средоземног Мора. Гнездо свија у високим планинама, а по дану крстари изнад равница и тражи лешеве. Може да буде висок и преко један метар. Глава и врат су му голи и обрасли белим маљама. Перје му је црвенкастосмеђе, сем крилних и репних пера, која су црна. Распон крила може да буде 2,5 метра. Кад наиђе на стрвину, највише воли да поједе њена црева. Стрвину напада по више њих и том приликом дође до жестоке међусобне борбе. Иначе је користан, јер једе стрвине, које би иначе закужиле ваздух.

ЈОШ РАДИ...

И ствари могу да имају „бурну" историју. Једна од таквих је хронометар са чувеног брода „Баунти". Хронометар је, иначе прецизан часовник за мерење времена, а на броду је један од најважнијих инструмената за пловидбу.

Овај хронометар израђен је 1771 године и тада је стајао око 200 фунти. Направљен је по поруџбини Већа за географску дужину у Лондону.

Хронометар је прво дат на пробу опсерваторији у Гриничу. После тога Веће га је дало капетану Фипсу, који је предводио експедицију на Северни Пол. 1773 године. Ова експедиција имала је за циљ да пронађе северозападни пролаз до Индије, али је морала да прекине путовање, јер је наишла на велике тешкоће. Затим је хронометар поклоњен капетану Блају, команданту брода „Баунти". После побуне на „Баунтију", устаници су понели хронометар на острво Питкерн.

Године 1808. један од вођа побуне, Џон Адамс, који је надживео све своје другове, продао је хронометар Мејхјуу Фолгеру, команданту америчког китоловца „Топаз". За време пловидбе, неко је Фолгеру украо хронометар, који се доцније појавио у Чилеу, где га је купио један стари гонич мазги, неки Кастиљо, и то за веома мале паре. Кастиљо га је чувао све до своје смрти, 1840 године, а потом је хронометар продат енглеском контра-адмиралу сер Томасу Херберту за 50 златних гвинеја. Хронометар је тада био покварен и Херберт га је дао на оправку, а потом га поклонио Британском музеју уједињених оружја. Хронометар је темељно очишћен и оправљен 1889 године, па и недавно, те и сада ради нормално, као пре.

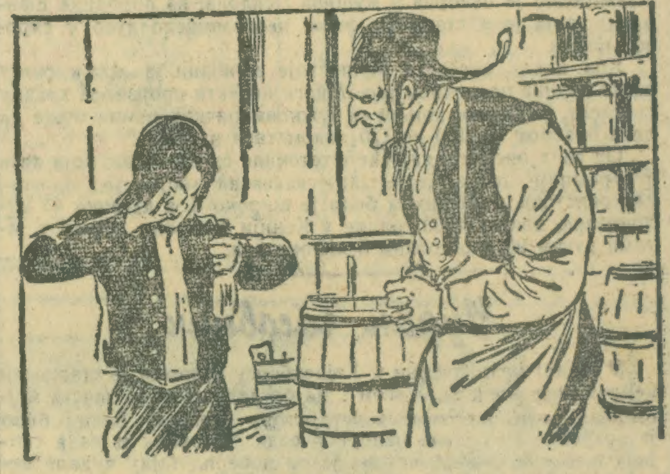
АКО ТО БУДЕ ТАЧНО...

За највеће острво обично се сматра Гренланд. Међутим, на основу последњих испитивања његових горњих ледених делова, неки научници из

нели су мишљење да се Гренланд уствари састоји од три острва. Ако се ово покаже као тачно, онда би највеће острво на свету била Нова Гвинеја.

Пармантије

У Мондидјеу, у Француекој, живео је око 1750 године неки апотекар-тврдица да му не беше равна у целој околини. Једног дана дође му неки дечачић с рецептима за лекове за своју мајку и замоли га да му их направи. Апотекар је те лекове имао готове и затражи да му се за њих плати један златник. Сиромашни дечак бризну у плач и рече: „Господине, мени се много свиђа ваша струка. Сем тога, вредан сам и довољно снажан. Дајте ми, молим вас, лекове који су толико потребни мојој мајци, а ја ћу вам се стоструко одужити. Радићу за вас дању и ноћу, све док ме сами не отерате..." Тврдица је прихватио предлог и Антоан-Огист Пармантије ступио је у његову службу. После две године, Пармантије оде у Париз, где постаде апотекарски помоћник код неког свог рођака.

Младић је био врло живахан и волео је пустоловине. Пошто су му боце и књиге биле досадиле, ступи у војску баш кад је избио Хановерански рат и постаде војни апотекар. Уместо да остане у позадини, да справља лекове, он оде у прве борбене редове, да рањеницима указује прву помоћ. Ускоро и сам задобије озбиљну рану, а пет пута је допадао непријатељског ропства. Према речима чувеног природњака Кивијеа, баш у то време Пармантије открива две важне ствари: колико је распрострањена немаштина у свету и колико су бројни неискоришћени плодови природе којима би човек могао да се храни. Најгора од свих недаћа била је глад, која је повремено десетковала градску и сеоску сиротињу.

Пармантије прво почиње да проучава кромпир, мислећи да га употреби као брашно, али како се, услед недостатка глутена, такво брашно није могло месити, он одустаје од ове намере.

Књижевник-путник

Доситеј Обрадовић био је највећи српски путник XVIII века, а задуго и један од највећих српских књижевника путника. Он је прокрстарио готово целу Европу, а био је и у Малој Азији. Од старијих наших књижевника с њим се једино може мерити Герасим Зелић, који је на исток стигао до Новочеркаска на Дону, а на север до Петрограда. Међутим, Доситеј Обрадовић је први познати Србин који је био у Лондону, „у одавно чувеној Инглитери", за коју се у српском народу нејасно знало као за неку земљу на крају света, у старим записима познату као Вретанија.

Велико путовање Доситеја Обрадовића почело је новембра месеца 1760 године, једног раног јутра, кад је кришом напустио хоповски манастир преодевен у „плаветну доламу и чакшире, и хајдучке црвене опанке". И то његово путовање, уз извесне прекиде, трајало је готово пуних тридесет година, све до 1789, кад се по трећи пут настанио у Бечу и ту провео један дужи период времена, живећи од давања приватних часова из језика.

Велики циљ — наука — стајао је пред Доситејем од првог дана како се из манастира отиснуо у свет. Плодове тада најнапредније европске науке он је почео да скупља од своје двадесете године. По страним земљама путовао је пешке и колима; на мора се отискивао на великим бродовима и на сасвим непоузданим баркама. Доживљавао је све нелагодности што су на путу могле да се десе, нарочито у она времена кад су и путеви били несигурни, а у појединим земљама, нарочито планинским, више личили на бујичне вододерине него на пешачке или коњске стазе. Као младић, одбегли калуђер, препешачио је Славонију, Хрватску, Лику и Северну Далмацију, „све певајући да се горе и долине разлежу". И свуда куда је пролазио био је у додиру с народом, „а срећне године младости своје" провео је на Книнском Пољу и по Далматинској Загори.

Сав новац што би уштедео од свог рада, Доситеј је трошио на путовања и даље стицање знања, а касније и на штампање књига. Био је благе нарави, простосрдачан и скроман и свуда је наилазио на добре пријатеље. Ни пред ким се није разметао својим познавањем страних земаља и народа, ни својим великим знањем које је стекао током дугих година. Било је наших људи, а међу њима и књижевника, који су измишљали своја путовања по страним земљама, да би тако уздигли свој углед и уживали веће поштовање. Међутим, Доситеј је, осим у југословенским земљама, дуже или краће боравио у Грчкој и на њеним јонским и јегејским острвима, у Албанији, у Смирни и Цариграду, у градовима Италије и Аустрије, у Влашкој, Молдавији и Русији, у градовима на Балтичком Мору; видео је Украјину и пољске земље, а Немачку је пропутовао читавом њеном дужином, од Висле до Рајне; у Француској се дивио Паризу, а у Енглеској, у Лондону, стекао је незаборавне пријатеље.

По познавању земаља и народа, по својим многостраним путовањима, Доситеј је био ретка личност и међу савременим европским књижевницима и просветитељима. Године 1785 изишао је у једном немачком књижевном часопису приказ првих Доситејевих књига. Ту се с поштовањем говори о овом „славеносрпском" књижевнику, који припада готово непознатом народу, али који је успео да се својим властитим трудом уздигне међу најбоље просветитељске писце. Нарочито се истичу Доситејева путовања, која је он предузимао да би учио, да упозна земље и народе и, оно што је најбоље, да користи своме народу. То је уједно био и први приказ дела једног српског књижевника на страном језику.

Крајња западна тачка Доситејевих путовања била је Енглеска. У Довер је стигао 1 децембра 1784 године. „Ево ме већ, фала богу, у одавно чувеној и задуто пожељеној Инглетери", с врло мало новца, додуше, али с много наде и с великом жељом да научи енглески језик и упозна земљу и обичаје енглеског народа. Стигавши у Лондон, Доситеј је убрзо успео да нађе пријатеље и заштитнике, којима се необично свидео овај љубазни странац из далеке словенске земље, пун упорне жудње за науком.

У Лондону је Доситеј провео шест месеци. Учио је енглески језик и прилично га је савладао. Дане је проводио у разговорима с просвећеним Енглезима, који су му у свему излазили усусрет и задржавали га да код њих остане. „Од мене је сад зависило да сам хотео за живота остати у Инглетери, зашто како ја радо лекције предајем, како бих језик места савршено постигао, могао бих весма лепо ту живети". Али, он је удобном животу у туђој земљи претпоставио свој већ започети посао на просвећивању српског народа. „Моја је жеља у ово време сва у том састојала се да још који лист на мојем матерњем језику издам. Сам сам по себи судио како би мени у мојој младости не токмо полезно и мило било што паметно на мојем познатом дијалекту читати". То је била Доситејева „верховњејша жеља" и зато се, чим је савладао изговор енглеског језика и увидео да може и сам да се даље у њему усавршава, срдачно опростио са својим енглеским пријатељима и доброчинитељима и, крајем маја 1785, напустио Лондон.

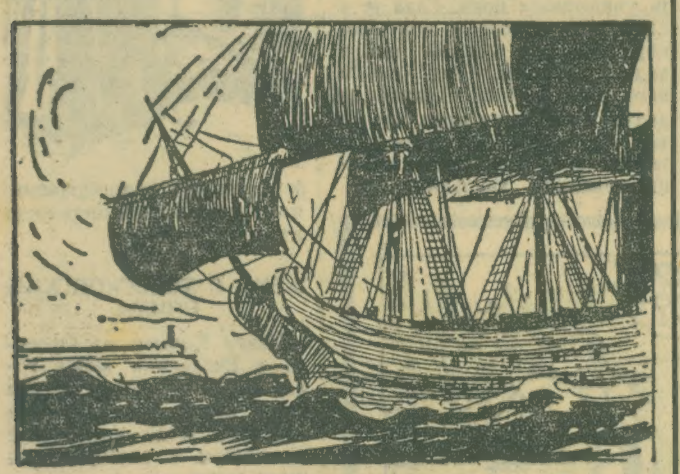

На једној књизи коју су, поред осталих, енглески пријатељи даровали Доситеју забележена је на латинском језику следећа посвета: „Доситеју Обрадовићу, Србину, човеку разним језицима вештому, најсветијим владањем одличному, Енглезима, код којих се шест месеци бавио, премилому..." Тако је Српски Анархазис на својим путовањима свуда био радо приман, а знање што га је стекао несебично је кроз своје књиге даровао своме народу.

...и кромпир

После рата, Пармантије се враћа у Париз, где похађа предавања из хемије опата Нолеа и браће Руел и, у друштву Жан-Жака Русоа, изучава биље код природњака Бернара од Жисијеа. Године 1765 постаје апотекар у Дому инвалида, а 1778 врховни апотекар. Отада, његов је углед стално растао. Он је почео да шири кромпир у народ, а потом се окренуо према другим пољопривредним производима. Написао је неколико књига о храњивим биљкама, као што су кестен, кукуруз, печурке, итд. Био је међу првим научницима који су се дубље интересовали за пољопривреду.

У његово време народ се слабо хранио поврћем. Пасуљ, тада звани турски грах, шпаргла и диње нису били познати у Француској све до шеснаестог столећа, парадајз и репа до осамнаестог. У 18 веку, захваљујући Пармантијеу, „откривен" је кромпир. До открића Новог света његова кртола није била позната у Европи. Шпањолци су пренели кромпир из Чилеа и Перуа прво у своју земљу, а затим у Италију. Неколико година касније, енглески адмирал Валтер Рели пренео га је из Америке у Енглеску. Године 1600 кромпир је дошао у Француску. Међутим, закон је најстроже забрањивао исхрану кромпиром, „јер он изазива болест лепру".

Пармантије одлучи да започне борбу против ове празноверице. „Кромпир је храна будућности великих народа, — рекао је он једном министру. — Јешће га не само сиромашни, већ и богати". С пуно жара уверавао је људе да кромпир не само што није отрован, већ садржи чист скроб, који је врло укусан. Године 1785 наступи глад. Жита није било и Пармантије затражи од Луја XVI дозволу да засади кромпир на 50 јутара земље. Род је био богат и свако је хтео да окуси нову храну, а сељаци су све чешће тражили семе. Отада се кромпир гаји у Француској. Пармантије је, срећом, живео довољно дуго (умро је 1813) да види успех свог вишегодишњег труда.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

НАЈВИШИ ГЛАВНИ ГРАД

Ла Паз, главни град јужноамеричке државе Боливије, лежи у једној долини окруженој планинама, на висини од 3.693 метра. Према томе, ово је највиши главни град на свету.

САДА ЈЕ И ЊЕ СВЕ МАЊЕ...

У мочварним обалским пределима Норфолка, у источној Енглеској, које прекрива море за време плиме, расте трава звана семфајр. Она се уздиже из блатног тла и по облику потсећа на тополу. Ова минијатурна „топола" висока је петнаест сантиметара, а има јасноделену боју. Месно становништво справља од ње јело, које се често може добити и у бољим лондонским ресторанима.

У тим крајевима рибари беру и једу ову траву већ столећима. Она се кува у води, а затим се из стабљике исисава срж. Укус јој је пријатан и сличан је мешавини шпаргле и спанаћа. Трава се прикупља на следећи начин: направи се круг од врбова прућа и на њ се причврсти мрежа у облику џака. Једном руком се држи круг с мрежом, а другом се бере трава и ставља у мрежу. Посао није лак, јер треба дуго ходати по мочвари да би се нашле боље стабљике.

Раније је траве семфајр било знатно више. Сада се по мочварама шири друга трава, звана марам, која је гуши и потискује. Но, и трава марам је од користи, јер појачава насипе који се ту граде ради исушивања мочвара. Сем тога, семфајр није више ни укусна као пре. Наиме, сада се слана морска вода у мочвари меша са слатком која притиче с копна, а то не погодује овој биљци.

СКУЛПТУРЕ ОД НОВИНА

У јужноафричком граду Кептауну, нека Винфрид Макферсон позната је по својим скулптурама које прави од новинске хартије. За разлику од израде статуа од папирне каше, она узима већи комад

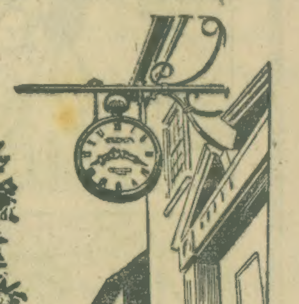
новинске хартије и његовим гужвањем добија груби облик дела које хоће да створи. После тога, помоћу туткала стврдњава хартију и уједно коначно обликује жељену фигуру. Кад се статуа осуши, овај необични уметник је и обоји.

ДА БИ САЗНАЛИ ШТО ВИШЕ...

По мишљењу неких енглеских научника, неће проћи дуго времена док буде могућно да се испитају много већи простори свемира него што се досад могло учинити помоћу оптичких телескопа и да се стекне јаснија слика о неким појавама које су се у васиони догодиле. Све ће се то постићи помоћу џиновског радиотелескопа који се сада изграђује у Енглеској. Целокупна тежина овог колоса износиће два милиона килограма. Његови апарати за посматрање моћи ће да се усмере у свим правцима, и то веома лако: потребно је притиснути само једно дугме. Чим се апарат за посматрање упери на неки објект, електронски „мозгови" одмах ће ступити у дејство. Телескоп ће бити снабдевен и пријемним апаратима за хватање таласа које емитује Сунце, неке звезде и удаљене маглине, а имаће и емисионе апарате. Затим, телескоп има и највећи покретни радарски уређај на свету. Помоћу тог уређаја моћи ће без икаквих тешкоћа да се открију предмети велики као авион на удаљености Месеца. Телескоп ће бити потпуно готов у октобру.

ТРАДИЦИЈА КОЈА НЕ ЗНАЧИ НИШТА

Постоји чудна традиција код часовничара и рекламних предузећа да на сатове који им служе као фирма уцртавају казаљке тако да показују 8 часова и 18 минута. Ова традиција не значи, уствари, ништа.

Ово се чини једино зато што је то најсиметричнији положај казаљки, који најбоље одговара људском оку, и што овако намештене казаљке не заклањају име произвођача.

Три приче о веверици

Веверица (Sciurus vulgaris) има више врста и све су обрасле меком и густом длаком, а нарочито пада у очи њихов китњасти реп. Боја длаке може бити различита: црвенкастосмеђа, сива (зими у северним пределима) и црна. Живи по шумама Европе и Северне Азије. Има је у свим нашим шумама. Овде ћемо донети неколико занимљивих детаља из њеног живота по причању једног природњака.

Веверица је свуда лако стизала, само никако није могла да дође до избушеног комада дрвета у коме је била храна за птице. Он је висио о две куке, које су биле закачене за жицу разапету између наше куће и једног дрвета. Сваки покрет животиње могли смо да пратимо из куће, радознали да ли ће успети у својим покушајима.

Било је очигледно да је веверицу привлачило зрневље, тим пре што је имала велику породицу, а и сматрала је да њој припада све што се око куће нађе. Својим очима је гледала како птице кљуцају храну и то ју је још више дражило. Покушавала је да се с крова куће спусти по жици, али већ после неколико корака почела би да губи равнотежу. Бесно је махала репом лево-десно и најзад би морала да скочи на земљу. Но, чим би се мало одморила почињала је све изнова, са истим успехом.

Једног дана, на своје велико чуђење, угледасмо веверицу како седи на комаду дрвета с храном и мирно грицка. Како је дошла тамо? Да ли је ипак успела да се спусти по жици? Ускоро смо добили одговор на ова питања. Веверица је кренула натраг, али није ишла по жици, како смо ми очекивали, већ држећи се шапама за њу, док је висила целим телом, као какав гимнастичар. Тако је, метар по метар, дошла до крова, на који се хитро спустила.

То се понављало из дана у дан, да нам је већ постало сасвим обично. Али, тада смо се опет заинтересовали. Угледали смо како једно младунче досетљиве веверице покушава да изведе подвиг своје мајке. Међутим, погрешило је и није пошло жицом о којој је висио комад дрвета, већ другом жицом, која се пружала изнад ње. Дошавши над дрво с храном, скочило је, али га је доња жица одбацила и оно је пало на земљу. И сад се догодило оно најзанимљивије. Младунче је стало да тражи нешто по земљи, као да је баш то био циљ његовог скока. Очигледно, „стидело“ се свог неуспеха и овим је хтело да прикрије своју срамоту.

*

Занимљиво је да веверица не дозвољава ниједној другој да приђе њеном дому. Само што овакав станар не остаје дуго. Обично једне године, а већ идуће долази други. Све су се оне разликовале по својим особинама, баш као људи. Заједничко им је то што уопште не дирају птице и њихова гнезда. Посматрали смо их како заједно једу, свега десетину сантиметара удаљени једни од других. Поред тога, све су мирне, нимало ратнички расположене и воле друштво.

Имали смо једну веверицу коју смо звали Бестер. Она нас је толико очарала да је се и данас радо сећамо. Веома брзо се привикла на људе и узимала је храну, не само од нас укућана, већ и од наших гостију. Обично веверица приђе близу, испружи врат и гледа нам у руке, чекајући да јој бацимо нешто. Међутим, она је мирно прилазила и јела из наше руке. Кад би нашла отшкринута врата, улазила је у кућу и цуњала по собама, радознало гледајући намештај, као да му се диви. Неке од наших веверица никад нису улазиле у подрум, али било их је које су само тамо живеле. Друге су највише волеле да бораве на тавану, па би тамо правиле и гнездо. Ми о томе нисмо ништа знали и тек кад би младунци довољно одрасли и почели да циче видели бисмо у чему је ствар.

*

Једном је била велика зима и веверице из шуме су, скачући по снегу, долазиле к нама. Али чим би снежни покривач прешао 25 сантиметара, оне нису скакале, већ су бушиле тунел кроз снег. На дужини од неких двадесет метара, колико је кућа била удаљена од шуме, оне су на таваници тунела правиле неколико вертикалних рупа, ваљда ради ваздуха и осматрања. Понека веверица пошла би кроз тунел и убрзо би се њена глава појавила на првом отвору. Потом би кренула даље, до друге осматрачнице. Најзад би претрчала последњих неколико метара и ушла у наш подрум.

Веверица која нам је једног дана дошла у кућу имала је десетину бодља од бодљикавог прасета у телу. Била је изнурена и вукла је једну ногу, тако да смо мислили да ће угинути. Али, на наше изненађење, сваког дана је имала све мање бодљи и све лакше се кретала, док најзад није потпуно оздравила.

Дуго година смо у кући имали веверице. Оне су нам се кретале чак и по собама, али никад нису причиниле неку већу штету. Увидели смо да и са овим „дивљим“ животињама треба бити стрпљив и имати добру вољу. Уживали смо у њима и било нам је необично кад их по неколико дана не бисмо видели.

БРАЗИЛИЈА ГРАДИ НОВУ ПРЕСТОНИЦУ

Од првог фебруара идуће године Рио де Жанеиро више неће бити главни град Бразилије.

Највећа држава Јужне Америке, која броји 60 милиона становника, одлучила је да привредно и културно уздигне унутрашњост земље, која је досад била пуста, примитивна, покривена прашумама и бескрајним пампама. Бразилија је по површини мало мања од Европе, али је готово целокупно становништво, као и индустрија и администрација, концентрисано у обалском појасу земље, где се налазе свих десет бразилијанских градова са више од 200.000 становника. Нови центар Бразилије, који ће се такође звати Бразилија, почео је да се гради у срцу земље, 1.500 километара далеко од обале, на средокраћи сливова три велике реке: Амазона, Паране и Сан Франциска.

Засад у новом главном граду живи само 5.000 радника који припремају терен за подизање првих великих грађевина. Већ су постављени темељи за зграду претседништва владе. До краја 1960 године доселиће се у град Бразилију 15.000 државних службеника. Овај град имаће најшире авеније на свету — од 120 до 150 метара.

Стварање великих градова на основу административних декрета не претставља новину у свету. Тамо где се данас простиру Казабланка, Тел Авив, Канбера и Анкара — главни градови својих земаља — пре 50 година није било ниједне куће. Ни Бразилији ово неће бити први случај подизања сасвим нових насеља. Град Лондрино, који данас има 150.000 становника, почео је да се гради 1930 године, а главни град покрајине Гојане, са око 60.000 становника, 1942 године није уопште постојао.

Због црвића — огромне штете

Познато је да говеда страдају од разних болести, а једну од њих изазива и такозвани плућни црв, сличан кончићу. Кад се нека крава зарази овим црвићима, она држи испружену и спуштену главу и с тешком муком кашље, сувим хрипавим кашљем. Не може да напредује, мршави, преноси заразу на друге здраве животиње, а у тежим случајевима угине. Слично је и код оваца. У Енглеској годишњи губитак у говедима износи три милиона фунти, у Холандији 5 до 10 милиона гулдена, у Данској је штета велика отприлике као у Енглеској, а у Француској ови паразити наносе штету говедима која се цени на једну милијарду франака. Говеда су се раније лечила на тај начин што су им даване инјекције, или су удисала препарате који уништавају црве. Сада је у Енглеској пронађен нов лек, који се даје с храном или у виду инјекција, али лакше него пре. Зове се хелмокс и делује на одрасле црве. Он их не убија, него само ошамути, те их животиња лакше избаци приликом кашљања.

ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ...

ДА ГА ВЕТАР НЕ ОДНЕСЕ...

Чарлс Лесли (1677—1767), улични певач балада из Абердина, у Шкотској, био је толико мршав да је последњих шездесет година свог живота морао да ставља олово у ципеле, јер би га иначе ветар однео.

ПЧЕЛЕ — ЧЛАНОВИ ПОРОДИЦЕ

Кад међу француским Баскима умре један пчелар, онда његова удовица и његов наследник, одевени у дубоку црнину, одлазе да

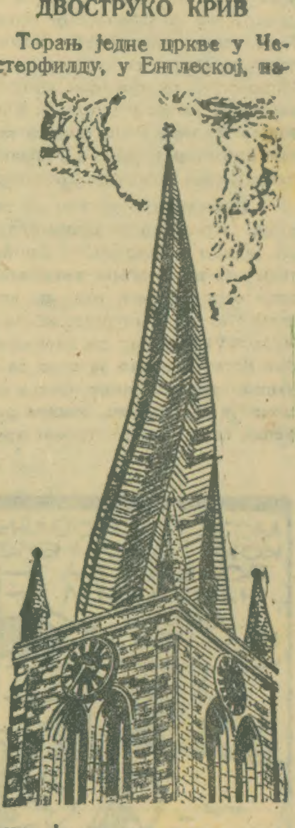
пчелама, као равноправним члановима најуже породице изразе саучешће.

ЖЕНА С ТЕЛЕСКОПСКИМ ОЧИМА

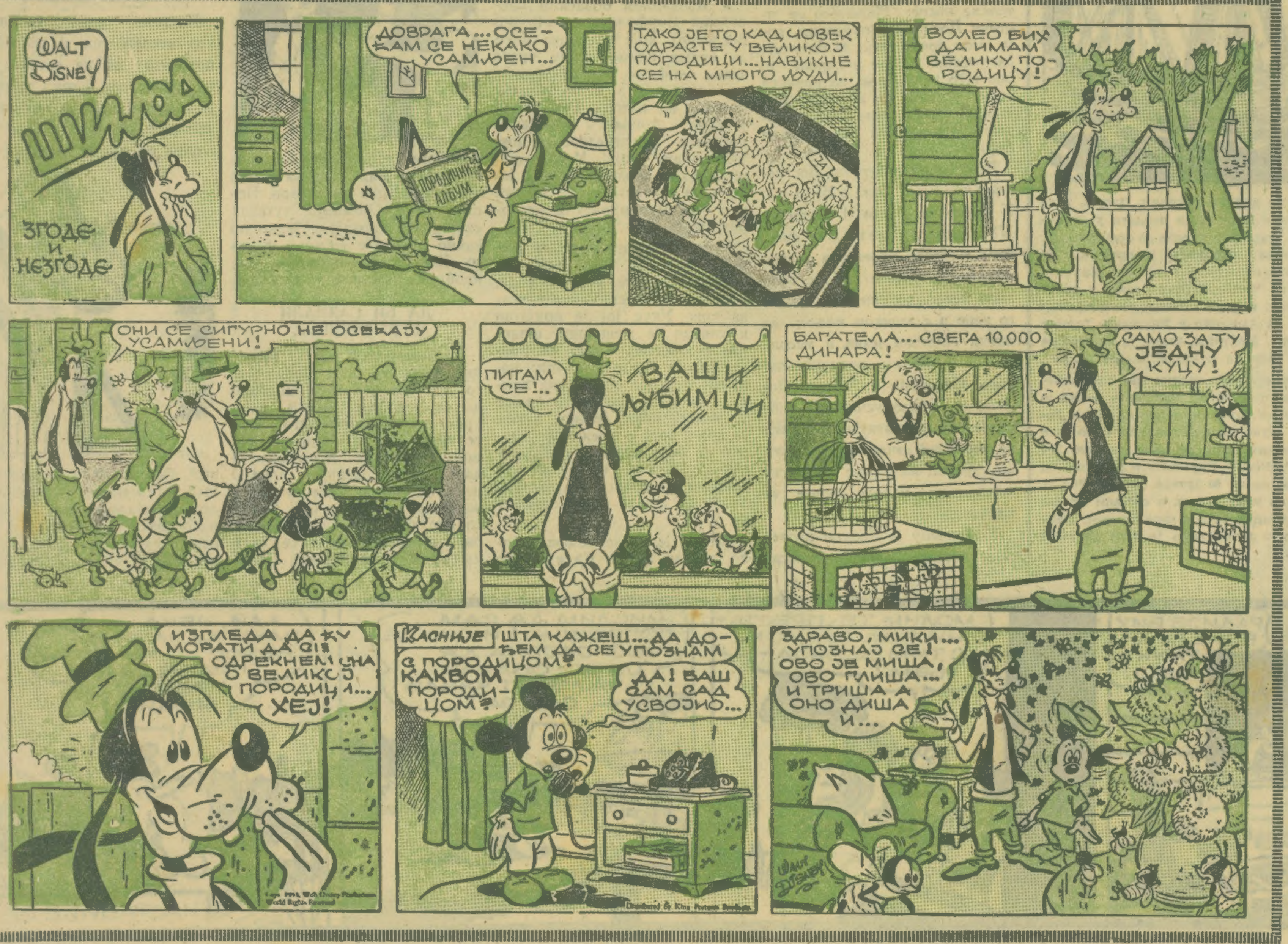
Џенет Хичмен из Оусенда, у Енглеској, може голим оком да види месеце који круже око планете Јупитера и да чита текст из новина с растојања од шест метара.

ДВОСТРУКО КРИВ

Торањ једне цркве у Честерфилду, у Енглеској, на-

гнут је на два разне стране. Прва три метра торња нагнута су према југу, а друга два на запад.

Са свих страна

КОНЗЕРВИСАНА РИБА ОД ПРЕ 2.000 ГОДИНА

Француски гњурци извукли су на површину већи део товара из једне римске галије која је потонула недалеко од Тулона приликом преноса хране за Цезарове легије у покрајини Галији, пре више од две хиљаде година. Галија је откривена у песку на дубини од 21 метра. У њој се налазило на стотине ћупова, који су очигледно садржавали неку врсту конзервисане рибе. И сам брод, који је дуг преко 27 метара а широк око 11, гњурци ће покушати да извуку у деловима, који ће потом бити састављени.

* * *

ПЛАНИНЕ У МОРУ

Недавно је објављена вест о открићу високих планинских венаца у области Арктика, на око 600 километара од Северног Пола. Овај планински предео, сакривен дубоко испод површине воде, пронашли су амерички научници који плове на леденим сантама вршећи испитивања у оквиру Међународне геофизичке године. Помоћу нарочитих апарата за хватање одјека, они су открили плански систем с највећом висином од 1524 метра, али још нису установили колико је он дуг и широк. Ова америчка научна група која броји 19 људи почела је своју необичну пловидбу око 800 километара северно од Поинт Бароуа, на Аљасци, с циљем да пређе преко Северног Пола. Још једна група америчких научника плови такође на леденим сантама, а то исто чине и совјетски научници.

* * *

ЗУБИ И ЦИВИЛИЗАЦИЈА

Антрополози, од којих смо раније сазнали да повећано кварење зуба иде упоредо с цивилизацијом, недавно су објавили резултате својих последњих испитивања. Према њима, ни на једној пронађеној вилици неандерталског човека није откривено обољење зуба зато што је он био приморан да раскида месо и глође кости, тако да се користио зубима све до самог корена. Раније се ово објашњавало тиме што неандерталац, према неким антрополозима, не припада групи „хомо сапиенса" и зато је, као биће друге врсте, имао чвршће зубе. Међутим, према недавно објављеном делу француског научника Хартвига, који ради у париском „Музеју о човеку", кварење зуба нема никакве везе с врстом, већ искључиво са цивилизацијом. Најстарији зуби на којима су утврђени трагови кварења припадали су човековом претку који је живео 5.000 година пре наше ере. Од свих нађених зуба неолитског човека који је живео на подручју данашње Француске, 3,81 отсто су начети. Код Гала из доба пре Јулија Цезара тај проценат се пење на 6,34 отсто, а у Галији римске епохе на 11,35 отсто. Данас је ова размера много неповољнија. Савремено мишљење потврђује раније претпоставке да је преисторијски човек имао здравије зубе зато што се хранио искључиво месом, корењем и воћем у коме нема много шећера. Па ипак, још има лекара који нису уверени да кварење зуба стоји у вези са исхраном, која се мења упоредо са цивилизацијом.

* * *

КУПЕИ ЗА ЖИВОТИЊЕ

У Западној Немачкој уводе се у саобраћај вагони са специјалним одељцима за псе који путују са својим господарима. Чистоћа и удобност у овим просторијама су беспрекорне. На појединим станицама врата псећих „купеа" се отварају и господар може, до поласка воза, да нахрани, напоји или мало прошета свог љубимца.

* * *

НАЈЈАЧА НА СВЕТУ

Недавно је јапански трговачки брод „Саду Мару" добио џиновску дизел-машину, за коју се тврди да је најјача те врсте на свету. Она располаже фантастичном снагом од 13.200 „коња".

* * *

И СТО И СТОЛИЦА

Једна енглеска фабрика за израду намештаја пустила је у продају специјално направљене столице које се по потреби могу преобратити у сто. Челични рам столице тако је подешен да обухвати наслон, направљен од пластичне материје, кад се он подигне и преклопи уназад, тако да особа, и даље седећи, може да се користи том малом површином као столом.

* * *

ВОЛИ УРЕДАН СТАН

Мужјак сенице са Нове Гвинеје заиста је прави архитект. Пошто брижљиво направи зидове и кров од трске и траве и облепи их, он поспе по поду светле каменчиће, траву и разно цвеће. Затим од воћне пулпе направи боју и њоме премаже унутарње зидове помоћу неке врсте четкице коју направи од влакана из коре дрвећа.

* * *

БИО ЈЕ ПРВИ...

Прво фотографисање Земљине површине с велике висине извршено је 1935 године, кад се капетан Алберт Стивенс уздигао балоном на висину од 23.630 метара и снимио део Земље.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

СТАКЛО ОТКРИВА ЗРАЧЕЊЕ

У државној лабораторији за научна истраживања у Вашингтону начињено је стакло које је у стању да открије рендгенске или гама-зраке и утврди њихову јачину. По изгледу, нимало се не разликује од обичног стакла, али ако у ваздуху има зрачења оно постепено мења боју, и то утолико брже уколико је зрачење јаче. Ово стакло је нарочито погодно за људе који раде с нуклеарним материјалом, или кад се жели одредити јачина зрачења којему се излажу болесници.

ТАКО ОНИ МИСЛЕ...

Неки научници из медицинске лабораторије у Тексасу сматрају да је на Марсу могућан живот. Наиме, они су у лабораторији створили атмосферске услове који, како се претпоставља, владају на Марсу и под тим условима успели су да одгаје извесне бактерије. Закључак из тога био би да и на Марсу има живота.

РАДИОАКТИВНЕ МАТЕРИЈЕ У ХРАНИ

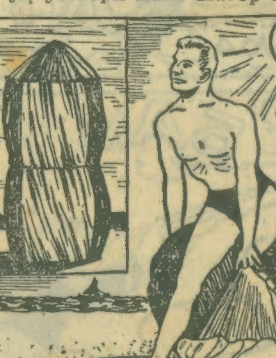
Проучавајући колико поједине животиње могу унети у организам радиоактивних материја с биљном храном, нарочито животиње чијим се млеком или месом човек храни, један енглески научник дошао је до занимљивог открића. Он је утврдио да све биљке које служе као сточна храна не примају подједнак број радиоактивних честица, тј. нису све подједнако опасне за човека. Например, салата и карфиол, као и грашак, задрже много већу количину честица него, рецимо, шаргарепа. У брашну и шећеру могу се наћи само незнатне количине.

ХОРМОНИ И ПЕВАЊЕ

Два америчка лекара извела су низ занимљивих опита с канаринцима. Код ових птица обично пева само мужјак. Али, кад су женки убризгали мушке хормоне она је почела да пева и лепотом песме надмашила своје другове. Но, то је трајало само извесно време, па би женка опет сасвим умукла. Начињен је још један опит: узето је девет женки и дати су им хормони човека. После девет дана, две канаринке су пропевале, а после дванаест дана и све остале. У почетку певале су само помало, али, временом, потпуно су се изједначиле с мужјацима. Ово је трајало пет недеља, а онда је певање сасвим престало.

ПЛАСТИЧНА ШАТОР-КАБИНА

На плажама у Мелбурну, у Аустралији, недавно су се појавиле кабине необичног изгледа, у којима купачи могу да пресвуку одело или костим. То је, уствари мали шатор на-

чињен од непрозирне пластичне материје, који купача потпуно скрива од погледа околног света. Овај пластични шатор веома је лак, једноставно се расклапа, а може да се носи као ручна торба. Он је нарочито погодан за оне морске плаже где нема сталних кабина.

НАЈМАЊИ ГЕНЕРАТОР Х-ЗРАКОВА

Један стручњак из Чикага начинио је минијатурни генератор рендгенских зракова за борбу против малигних тумора. Тај нови генератор може бити у облику игле или пилуле. Пошто је тако мали, може се унети непосредно у тело човека. Генератор емитује бета-честице и на тај начин спречава ширење тумора.

ОПЕРАЦИЈА НА ЛИЦУ МЕСТА

Да би се умањила смртност приликом аутомобилских несрећа, Немци намеравају да хитне хируршке интервенције врше на самом месту догађаја. У ту сврху опремили су један аутобус свим оним што је потребно за операцију. У њему се налази операциони сто, хируршки инструменти, јаке флуоресцентне лампе, судови с крвном плазмом и уобичајени апарати за стерилизацију. Кола чак имају и шатор, који се зачас монтира ако она буду морала да пођу хитно на неко друго место и немају времена да болесника пренесу у болницу. Од особља имају: једног оператора, два асистента и по једног болничара и болничарку.

НОВ ХЕМОГЛОБИН

У крви једног Индуса из племена Пенџаб два лондонска лекара нашла су нов хемоглобин, који је као ознаку добио слово Л. Овај хемоглобин разликује се од свих досад познатих, јер се креће дручијом брзином. Крв овог Индуса и иначе се разликовала од нормалне.

ТЕМПЕРАТУРА КАО НА СУНЦУ

На конгресу хемичара који је недавно одржан у Паризу један професор из Филаделфије изнео је резултате својих истраживања. Он је у лабораторији постигао температуру од 5.260 Целзијевих степени, што је за непуних 800 степени мање од температуре која влада на Сунцу. Он је то постигао употребом озона, уместо кисеоника, за сагоревање сијаногена.

Јесте ли већ чули да...

... адраповац, подругљив израз за лоше одевена човека, води, највероватније, порекло од немачке сложенице „хадерлумпе", која значи скитница, одрпанац који се вуче у дроњцима.

... израз каламбур, који означава двосмислену игру речи, збрку, постао је у Француској, и то по немачком свештенику Каламберу, који је веома лоше говорио француски.

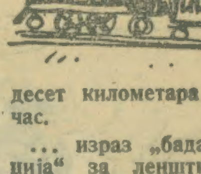
... јапанска деца измислила су последњих година нов спорт: јахање на леђима џиновских корњача и трке између тих необичних „парипа".

... језера су, говорећи геолошким језиком, творевине кратког века. Реке које се у њих уливају стално наносе песак и муљ и њима их засипају. Тако ће, на пример, по мишљењу научника, Женевско Језеро, које је велико и дубоко, бити потпуно засуто кроз 42.000 година.

... вештачки језик есперанто има свега 16 правила.

... прва железница ишла је брзином од

десет километара на час.

... израз „бадаваџија" за лештину, беспосличара који живи „бадава", то јест не од свог труда већ на туђ рачун, постао је од турске речи „бедава", што значи „бесплатно".

... у држави старих Инка родитељи су издржавали своју децу до њихове шесте године. Од тог узраста деца су постајала грађани државе, с правом на одређену количину хране и одела.

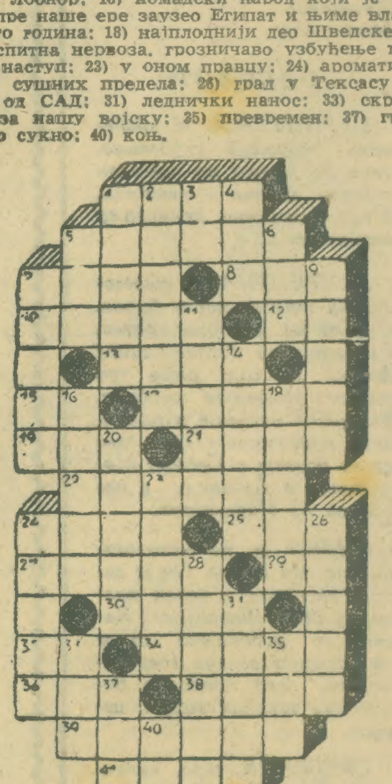
... једино се у Италији и Шпанији једу ласте.

... река Раша звала се у римско доба Арсиа.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Водоравно: 1) свети бик старих Египћана; 5) име чувеног француског писца („Острво пингвина"); 7) велика сибирска река; 8) главни град једне нама суседне земље; 10) сребрнастобео метал; 12) хемиски знак за један радиоактивни елемент; 13) пркос; 15) узвик; 17) индијанско племе; 19) холандски државник из 17 века (Јан); 21) јеврејско мушко име; 22) енглески лекар и књижевник („Цитадела"); 24) име неколицине бугарских царева из Средњег века; 25) производ пчела; 27) проширено речно ушће претворено у језерце; 29) предлог; 30) египатски фараон из 16 века пре наше ере; 32) два иста сугласника; 34) потврда; 36) женско име; 38) притока Касписког Језера; 39) лука на Шат-ел-Арабу; 41) напад.

Усправно: 1) зарези у виду прстенова који обавијају дорски капител; 2) река у Јужној Америци; 3) иницијали славног руског књижевника (1818—1883); 4) обољење слузокоже код мале деце; 5) узвик нестрпљења; 6) главна личност из једне Шекспирове трагедије; 7) радно глаголско стање; 9) име великог дубровачког комедиографа (1510 до 1567); 11) азиска островска држава; 14) притока језера Лобнор; 16) номадски народ који је у 17 веку пре наше ере заузео Египат и њиме владао око сто година; 18) најплоднији део Шведске; 20) предиспитна нервоза, грозничаво узбуђење пред јавни наступ; 23) у оном правцу; 24) ароматична биљка сушних предела; 26) град у Тексасу; 28) једна од САД; 31) леднички нанос; 33) скраћеница за нашу војску; 35) превремен; 37) грубо вунено сукно; 40) коњ.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) рт; 3) Хиос; 5) матроз; 7) фар; 8) Мен; 10) алт; 11) Бана; 12) пт; 13) Олиб; 14 апетит; 17) Амој; 18) клошар; 20) плин; 21) еп; 23) раса; 24) оба; 25) оса; 26) фус; 27) Адонис; 30) акер; 31) ај.

Усправно: 1) рит; 2) Тор; 3) Харт (Френсис Брет); 4) Сомалија; 5) Малта; 6) зенит; 7) ФАП; 9) Наб; 11) Ботош; 15) палисада; 16) Емона; 18) класа; 19) ребус; 20) про; 22) пас; 24) Офир; 28) Ока; 29) Неј.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Сноп је пао

Сред' врелог лета сноп се обара,
Јер никад ништа без добра рада!
То важи и за сваког сликара.
Па зато храбро оловком сада
На пос'о лепи прегните смело.
Покаж'те свога цртања дело!

ЗА МАЛЕ ЦРТАЧЕ

Цртеж који вам овде дајемо није нимало тежак. Да би се он нацртао, потребно је више стрпљења и труда него вештине. Покушајте, уверићете се и сами! И, не заборавите, на гранама има девет птичица!

Необичан број

Постоји број који се подједнако чита с обе стране. Ако се број који сачињавају његове прве две цифре подели извесним бројем, добија се резултат 9. Ако се цео број подели са девет, резултат опет садржи деветку. Ако се цео број помножи са девет, производ садржи две деветке. Ако се прве две цифре ставе испод друге две, па се то сабере, резултат даје деветнаестину целог броја.

Који је то број?

(То је број 1881)

ЦАР И ВОЈНИЦИ

У старо време један цар је имао обичај да сваког јутра пребројава своју гарду, која је морала бити тако распоређена да по девет војника

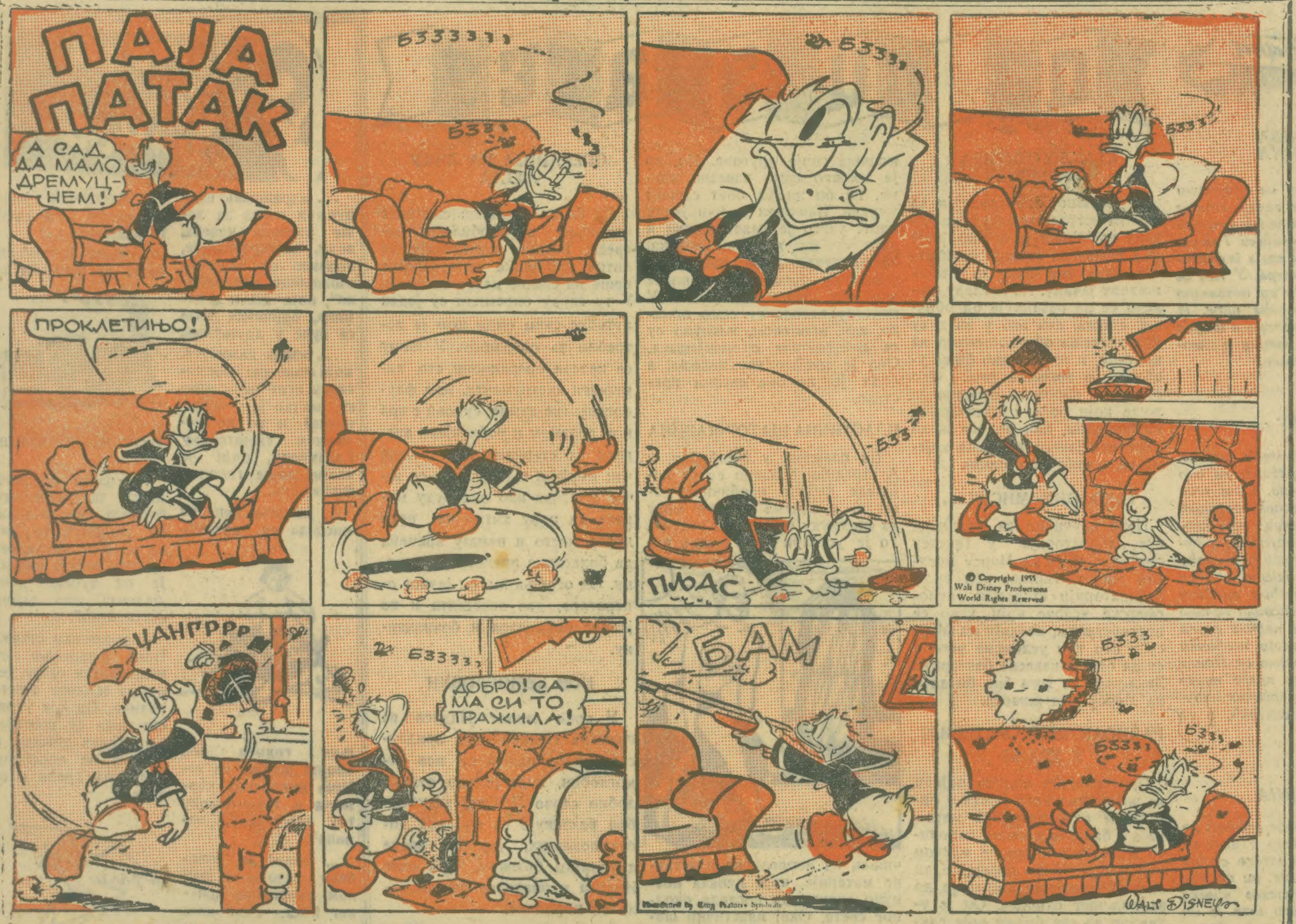
стоји у сваком реду четвороугла. Укупно их је било 24.

Једног јутра недостајала су четири војника. Да се цар не би због тога љутио, њихов капетан распоредио их је тако да се при бројању није могло ништа приметити.

Идућег јутра вратили су се отсутни војници и довели са собом четири регрута. Капетан их је и овога пута тако распоредио да цар није ништа приметио.

Како је капетан распоредио војнике?

(Први пут је ставио по четири војника у сваки угао и по једног између њих. Идући пут, кад је имао 28 људи, ставио је по два војника у сваки угао и по петорицу између њих)

Ква Ква!

ПРОМЕНИО СЕ ЧОВЕК

Шиља се један пролазник учинио познат и одмах му пришао.

— О, здраво Јовићу, — повикао је Шиља пружајући му руку. — Човече, але си се изменио за ових десет година откако се нисмо видели!

— Али, ја вас не познајем, — одврати пролазник. — Ја се уопште не зовем Јовић.

— Шта? — запрепасти се Шиља. — Чак си и име променио!

ДВА ЗЛА НАЈЕДНОМ

Попај: Што си тако зле воље, Перо?

Пера Ждера: Није ми ни чудо. Лекар ми је забранио да пијем и да се секирам. И сада, хајд' што не могу да пијем, него не смем ни да се секирам због тога!

СТРУЧЊАК ОД НЕВОЉЕ

Мики: Просто невероватно, Шиљо, како знаш цене стоци и живини, почев од пилета па све до краве. Колико ми је познато, ти ниси био стручњак за то.

Шиља: И нисам до пре три месеца. А тада сам почео сам да возим свој аутомобил.

Који је ОДГОВОР тачан

ПЕРИПТЕРОС је:

грчки филозоф
врста грађевине
лука на Јегејском Мору
планина

РАМОНДИЈА је:

биљка
град у Италији
шпанска игра
музички термин

СИЛЕН је:

минерал
митолошко биће
део старе одеће
врста средњевековног мача

Село СРЕБРНИК налази се у:

Босни
Србији
Хрватској
Македонији

ОДГОВОР:

ПЕРИПТЕРОС је грађевина окружена стубовима, тако да је око ње изведен отворен ходник — перистил. Многи класични храмови су периптероси.

РАМОНДИЈА је вишегодишња зељаста ниска биљка. Стабло јој је веома кратко. Рамондије су остаци старе флоре. Постоје свега три врсте: рамондија сербика, рамондија наталије и рамондија пиренаика. Прве две врсте постоје у Србији, Македонији и Албанији, а последња на Пиринејима.

СИЛЕН је, по митологији, био син Панов. Он је сатир, васпитач и веран пратилац бога Дионисија. Касније је уобичајено да се сви старији сатири зову силенима, као природна божанства текућих вода и извора.

СРЕБРНИК, село, налази се у Босни, с развалинама града Сребрника, који се први пут помиње 1333 године. Турци су га заузели 1468. Град Сребрник имао је два дела; доњи се састојао од две куле спојене зидом, а у горњем делу биле су куле с палатом.

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" штампарско издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Тек. рач. бр. 101-Т-935 поштански фах број 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700 полугодишња 350: за иностранство: годишња 1.000, полугодишња 500 динара. — Рукописи се не враћају.